

Vlada Republike Hrvatske

Hrvatski kvalifikacijski okvir

**Povjerenstvo za izradu
Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira**

HKO-P-S4-T2

POJMOVNIK HRVATSKOGA KVALIFIKACIJSKOG OKVIRA

Zagreb, 3. lipnja 2009.

Sadržaj

1. Uvod
2. Kvalifikacijski okvir
3. Kompetencije, ishodi učenja, kvalifikacija
4. Osnovna svojstva kvalifikacije
5. Određivanje svojstava ishoda učenja i kvalifikacije
 - 5.1. Određivanje razine ishoda učenja
 - 5.2. Određivanje obujma ishoda učenja i kvalifikacije
 - 5.3. Određivanje razine kvalifikacije
 - 5.4. Određivanje profila ishoda učenja i kvalifikacije
6. Vrjednovanje ishoda učenja
7. Kvaliteta ishoda učenja i kvalifikacije
8. Sadržaj standarda kvalifikacije
9. Drugi dodatni pojmovi
10. Prilozi i druga literatura

1. Uvod

Polaznim osnovama Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira uvedeni su osnovni pojmovi i razine složenosti kvalifikacija te načela za izradu i razvoj cjelovitoga Hrvatskog kvalifikacijskog okvira (HKO). Na toj se osnovi u daljnjem tekstu prilagođavaju i objašnjavaju već uvedeni pojmovi, te se dodatno uvode novi potrebni pojmovi.

Tekst je tematski podijeljen u nekoliko međusobno povezanih cjelina. Na početku svake cjeline, u osjenčanom dijelu, nalaze se definicije ili kratki opisi pojmova koji su već uvedeni Polaznim osnovama HKO-a i ostaju nepromijenjeni. Pojmovi čije su definicije ili opisi prilagođeni razvoju Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira te novi potrebni pojmovi daju se u okviru koji nije osjenčan.

Nakon definicija ili kratkih opisa pojmova pojedine cjeline slijedi tekst (objašnjenje, prikladni primjeri i ilustracije) u kojem se detaljnije objašnjavaju svi pojmovi i njihove međusobne veze.

2. Kvalifikacijski okvir

Europski kvalifikacijski okvir – EKO (*engl. EQF - European Qualifications Framework*) je instrument uspostave razina kvalifikacija ustrojen tako da djeluje kao sredstvo prepoznavanja i razumijevanja kvalifikacija između nacionalnih kvalifikacijskih okvira.

Nacionalni kvalifikacijski okvir – NKO (*engl. NQF - National Qualifications Framework*) je instrument uspostave kvalifikacija stečenih u određenoj zemlji, kojim se daju osnove za jasnoću, pristupanje, prohodnost, stjecanje i kvalitetu kvalifikacija.

Hrvatski kvalifikacijski okvir – HKO (*engl. CROQF – Croatian Qualifications Framework*) je instrument uspostave kvalifikacija stečenih u Republici Hrvatskoj, kojim se daju osnove za jasnoću, pristupanje, prohodnost, stjecanje i kvalitetu kvalifikacija.

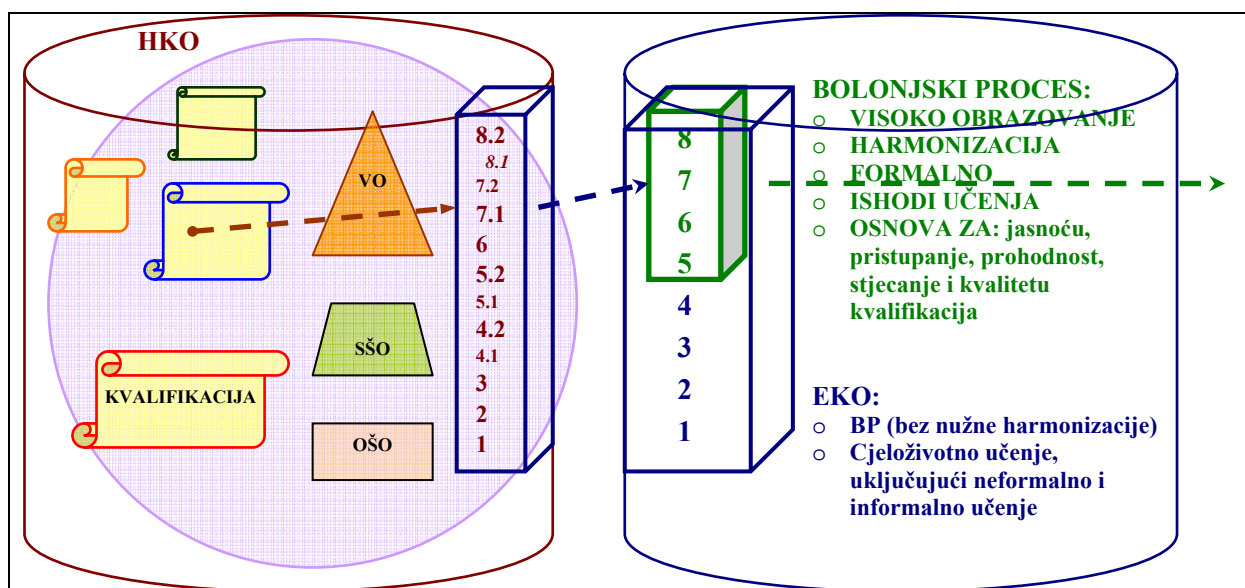
Novi pojam u odnosu na Polazne osnove HKO-a:

Bolonjski proces (*engl. Bologna Process*) je instrument uspostave i harmonizacije kvalifikacija u sustavu visokoga obrazovanja stečenih u Europskim zemljama kojima se daju osnove za jasnoću, pristupanje, prohodnost, stjecanje i kvalitetu kvalifikacija, a odnosi se samo na formalno obrazovanje.

EKO daje smjernice za razvoj različitih kvalifikacijskih sustava i kvalifikacijskih okvira u Europi, s ciljem olakšavanja profesionalne mobilnosti i cjeloživotnoga učenja. Za EKO se kaže da je okvir okvira, čime je i stekao naziv „*Meta-framework*“. Omogućava međusobno razumijevanje i usporedbu svih razina kvalifikacijskih sustava (u kojima su razine implicitno uvedene) ili nacionalnih kvalifikacijskih okvira (u kojima se razine eksplicitno definiraju i opisuju). U postupku implementacije Europskoga kvalifikacijskog okvira dogovoreno je da sve zemlje povežu svoje kvalifikacije s razinama EKO-a koristeći eksplicitnu vezu svojih kvalifikacijskih okvira, ili da uvedu jasne veze za implicitne razine svojih kvalifikacijskih sustava s razinama EKO-a. To znači da se u prvoj fazi implementacije EKO-a, razine nacionalnih kvalifikacijskih okvira (ili dijelovi kvalifikacijskih sustava) jasno povezuju s razinama EKO-a, a nakon čega se očekuje povezivanje svih kvalifikacija u Europi s EKO-om preko nacionalnih kvalifikacijskih okvira, odnosno nacionalnih kvalifikacijskih sustava.

EKO nije okvir kojim se uređuju pojedine kvalifikacije. Također, EKO ne uređuje pojedine sustave obrazovanja, što, s druge strane, rade nacionalni kvalifikacijski okviri, pa tako i HKO.

EKO i Bolonjski proces imaju preklapanja i sličnosti u poticanju transparentnosti, dijelu osiguravanja kvalitete, jasnoći prikaza razina složenosti i poticanju zapošljavanja. No, postoje temeljne razlike između njih. Bolonjski proces harmonizira visokoškolske sustave različitih zemalja, a Europski kvalifikacijski okvir nužno ne teži harmonizaciji, već ostaje na povezivanju i olakšavanju međusobnoga razumijevanja svih stečenih kvalifikacija među različitim zemljama. Bolonjski proces uvodi tri razine obrazovanja (preddiplomsku, diplomsku i poslijediplomsku), uz mogućnost uvođenja među-razine, tzv. „*short-cycle*“. Te razine odgovaraju 6., 7. i 8. razini EKO-a, a „*short-cycle*“ 5. razini. EKO daje općenitije pokazatelje razina u odnosu na Bolonjski proces (koji se više orijentira na akademsku pripadnost). To je, naravno, zbog toga što se EKO-om nastoje obuhvatiti svi obrazovni podsustavi i oblici stjecanja kompetencija, a ne samo formalno učenje u sustavu visokoga obrazovanja, što je slučaj s Bolonjskim procesom. Iako su pokazatelji razina različiti, 5., 6., 7. i 8. razina složenosti kod EKO-a i Bolonjskoga procesa su ekvivalentne.

Ilustracija 1: Europski kvalifikacijski okvir (EKO), Hrvatski kvalifikacijski okvir (HKO), Bolonjski proces. Ostale oznake: VO – visoko obrazovanje; SŠO – srednjoškolsko obrazovanje; OŠO – osnovnoškolsko obrazovanje.

3. Kompetencije, ishodi učenja i kvalifikacija

Znanje (*engl. Knowledge*) označava skup stečenih i povezanih informacija. U HKO-u znanje se odnosi na činjenično i teorijsko znanje.

Novo u odnosu na Polazne osnove HKO-a (prilagođene definicije):

Kompetencije (*engl. Competences*) označavaju skup znanja i vještina te pripadajuću samostalnost i odgovornost.

Vještine (*engl. Skills*) označavaju skup primjene znanja i upotrebe unaprijed poznatih načina rada u izvršenju zadataka i rješavanju problema. U HKO-u vještine se odnose na spoznajne (logičko i kreativno razmišljanje), psihomotoričke (fizička spretnost te upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala) i socijalne (stvaranje i razvijanje međuljudskih odnosa) vještine.

Ishodi/rezultati učenja (*engl. Learning Outcomes*) su znanja i vještine te pripadajuća samostalnost i odgovornost koje je osoba stekla učenjem i dokazuje nakon postupka učenja.

Kvalifikacija (*engl. Qualification*) je formalni naziv za skup kompetencija određenih razina, obujma, profila i kvalitete, koja se dokazuje svjedodžbom ili diplomom odnosno drugom javnom ispravom koju izdaje nadležna ustanova.

Samostalnost i odgovornost (*engl. Autonomy and Responsibility – Competence*) označavaju postignutu primjenu konkretnih znanja i vještina, u skladu s danim standardima.

Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje (*engl. Key Competences for Lifelong Learning*) označavaju skup kompetencija odgovarajuće razine, koje su nužne pojedincu za uključenost u život zajednice, a osnova su za stjecanje kompetencija tijekom života za sve osobne, društvene i profesionalne potrebe.

Jedinični skup ishoda učenja (*engl. Unit of Learning Outcomes*) označava najmanji cjeloviti skup povezanih ishoda učenja.

Modul ishoda učenja (*engl. Module of Learning Outcomes*) označava jedan ili više jediničnih skupova ishoda učenja s unaprijed određenim i usklađenim obujmom.

Postoji više različitih načina mogućeg prikaza svih ishoda učenja. Mnoge diskusije eksperata uglavnom su vodile do prijedloga razlikovanja onoga što se odnosi na znanje od onoga što stvara uvjete za njihovu ispravnu primjenu te, kasnije, postignutu primjenu. Analizirajući takve podjele, koje su izvršene u različitim zemljama svijeta, skupina koja je radila na razvoju Europskoga kvalifikacijskog okvira, predložila je prikaz svih kompetencija kroz: *knowledge*, *skills* i *competence*, s ciljem lakšega opisivanja i određivanja razina složenosti, te njihovoga kasnijeg prepoznavanja.

U HKO-u je izabran sličan prikaz: *znanja*, *vještine* te pripadajuća *samostalnost i odgovornost*, što se smatra optimalnom, razumljivom i mjerljivom strukturom. Znanja se odnose na činjenična i teorijska, odnosno na stečene zasebne informacije te njihovo povezivanje. Stečene informacije mogu biti pojmovi, njihove definicije te druga činjenična znanja koja sama po sebi ne otvaraju jednoznačnu mogućnost stvaranja novih informacija na temelju ograničenoga broja postojećih informacija. Povezivanje zasebnih informacija može se odnositi na različite teorije, modele te druga teorijska znanja kojima se otvara mogućnost jednoznačnoga stvaranja novih korisnih zasebnih informacija.

Vještine dijelimo na spoznajne (logičko i kreativno razmišljanje), psihomotoričke (fizička spretnost te upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala) i socijalne (stvaranje i razvijanje međuljudskih odnosa) vještine. Vještine se odnose na sve ono što omogućava odgovarajuću primjenu znanja (činjenih i teorijskih), bez obzira odnosi li se ta primjena na brzinu i količinu obrade informacija, odlučivanja ili fizičke reakcije, kao i ponašanja i odnose s drugima unutar različitih društvenih skupina, ili kombinaciju različitih vještina. Podstruktura vještina (a i znanja) označava ujedno da se sve kompetencije neke konkretne kvalifikacije ne moraju nužno nalaziti na jednakoj razini složenosti.

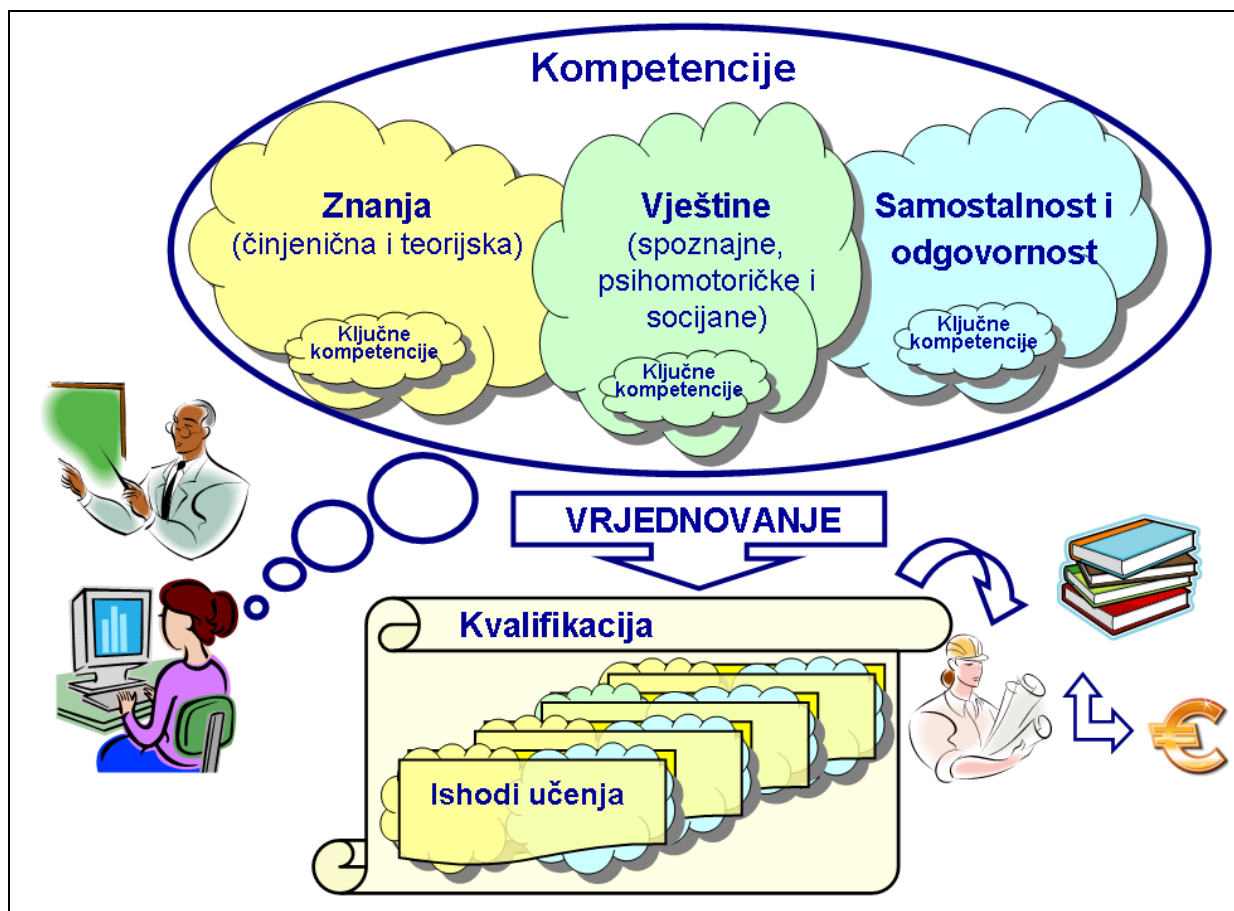
U konkretnoj kvalifikaciji mogu biti zapisane samo kompetencije koje su vrjednovane i ocijenjene, što je već tradicionalno moguće uraditi za znanja i vještine, a odgovarajućim pristupom i za samostalnost i odgovornost. Neproverljiva i nemjerljiva znanja i vještine mogu stvarati probleme. Samostalnost, a osobito odgovornost, nije lako vrjednovati pa, time, ni ocjenjivati. Stoga se samostalnost i odgovornost uvode tako da bi označavale postignutu primjenu nekih konkretnih znanja i vještina. To znači da ako neka osoba ima određeni skup činjeničnih i teorijskih znanja (odgovarajućega profila, razine i obujma), te spoznajne, psihomotoričke i socijalne vještine (opet u nekoj određenoj strukturi, složenosti i količini), na toj osnovi ima pravo na pripadajuću samostalnost, koja dalje uvodi odgovarajuću pripadnost razini za odgovornost, i obrnuto. U slučajevima kada postoji potreba prikaza kompetencija neke kvalifikacije, za koje ipak nije postojao način mjerljivog vrjednovanja njihovog stjecanja, tada se umjesto isticanja predviđenih kompetencija mogu naglasiti uvjeti i aktivnosti koje su se provodile s ciljem stjecanja tih kompetencija.

Ishodi/rezultati učenja (u daljnjem tekstu: *ishodi učenja*) označavaju sve ono što se stječe učenjem, a to su, kao što je već navedeno, kompetencije, koje se prikazuju kroz: znanja, vještine te pripadajuću samostalnost i odgovornost. Vrjednovana i pozitivno ocijenjena znanja i vještine (tada i njima pripadajuću samostalnost i odgovornost) nazivamo ishodima učenja. Ovim se naglašava da ishodi učenja pripadaju točno određenoj osobi i da je izvršeno (društveno prihvaćeno) dokazivanje (vrjednovanje) njihovoga posjedovanja (na primjer ispitima).

Ključne su kompetencije cjeloživotnoga učenja implicitno uključene u sve kvalifikacije i time predstavljaju izuzetno važan element Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira, što se posebno obrađuje razvojem Nacionalnog kurikulumu. EKO je predložio podjelu ključnih kompetencija u 8 elemenata (komunikacija na materinskom jeziku; komunikacija na stranim jezicima; osnove matematike te prirodnih i tehničkih znanosti kao i njima pridruženih područja; osnove informacijsko-komunikacijskih tehnologija; organiziranje učenja; građanska kompetencija; poduzetništvo; te kulturno izražavanje) čime je određen njihov profil. Za svaki jedinični skup ključnih kompetencija treba dodatno dogovoriti razinu i obujam, dozvoljene načine njihovoga stjecanja, te da li pripadaju skupu obveznih kompetencija (i za koje skupine), preporučenih i druga slična pitanja. Na kraju svoga inicijalnog obrazovanja mlade bi osobe trebale razviti ključne kompetencije do razine koja ih sprema za život odrasle osobe. Te kompetencije bi trebale biti dalje razvijane, održavane i dopunjavane kao dio cjeloživotnoga učenja.

Modul ishoda učenja ima ukupni obujam svih pripadajućih ishoda učenja usklađen s obujmom svih drugih modula. U praksi to znači da je vrijednost obujma svakog modula višekratnik vrijednosti obujma nekog unaprijed dogovorenog iznosa (na primjer, ako je unaprijed određeno da 5 ECTS bodova bude dogovoreni iznos, znači da svaki modul može imati vrijednost obujma 5, 10, 15, ... ECTS bodova).

Cjeloviti skup određenog obujma stečenih kompetencija, koje su sve pojedinačno vrjednovane (pa se nazivaju ishodima učenja), nazivamo **kvalifikacija**.

Ilustracija 2: Kvalifikacija i njeni osnovni elementi – ishodi učenja, koje iskazujemo preko kompetencija, odnosno znanja, vještine, te pripadajuće samostalnosti i odgovornosti. Ključne su kompetencije ilustrirane kao njihov implicitni dio.

4. Osnovna svojstva kvalifikacije

Novi i prilagođeni pojmovi u odnosu na Polazne osnove HKO-a:

Vrsta kvalifikacija (*engl. Type of Qualifications*) označava skup kvalifikacija neovisno o području rada ili učenja.

Klasa kvalifikacija (*engl. Class of Qualifications*) označava skup kvalifikacija s obzirom na status i ulogu, a neovisno o vrsti kvalifikacija.

Razina kvalifikacije/ishoda učenja (*engl. Reference Level of Qualification/Learning Outcomes*) označava složenost i doseg stečenih kompetencija, a opisuje se skupom mjerljivih pokazatelja.

Obujam kvalifikacije/ishoda učenja (*engl. Volume of Qualification/Learning Outcomes*) označava ukupnu količinu stečenih kompetencija, a iskazuju se ECTS i ECVET-bodovima, ili nekim drugim bodovima.

Profil kvalifikacije/ishoda učenja (*engl. Profile of Qualification/Learning Outcomes*) označava područje rada i učenja stečenih kompetencija, a iskazuje se nazivom.

Kvaliteta kvalifikacije/ishoda učenja (*engl. Quality of Qualification/Learning Outcomes*) označava pouzdanost izdane javne isprave u odnosu na iskazanu razinu, obujam i profil stečenih kompetencija.

Kvalifikacija temeljno ima ista osnovna svojstva kao i ishodi učenja, a moguće ih je dalje dijeliti u različite grupe, kao što su vrste i klase kvalifikacija. U Hrvatskoj već sada postoji određena podjela na vrste kvalifikacija (npr. u visokom obrazovanju: sveučilišni prvostupnici, stručni prvostupnici). Nadalje, u Hrvatskoj je moguće uočiti i postojanje klasa kvalifikacija (na primjer, klasa potpunih ili samostalnih kvalifikacija, kao jedne, te klase djelomičnih ili uvjetnih kvalifikacija, kao druge klase).

Općenito, moguće je uvoditi različita svojstva ishoda učenja, kao što su: godina stjecanja, način i mjesto stjecanja, osnovna uloga i primjena, imena nastavnika/profesora koji su održavali nastavu, imena osoba koje su vrjednovala i ocjenjivale ishode učenja, pojedinačne ocjene, prosječne ocjene, vrijeme trajanja stjecanja ishoda učenja, i drugo. U Hrvatskom kvalifikacijskom okviru uvodi se minimalan broj (mjerljivih) osnovnih svojstava ishoda učenja, a to su:

- razina;
- obujam;
- profil;
- kvaliteta.

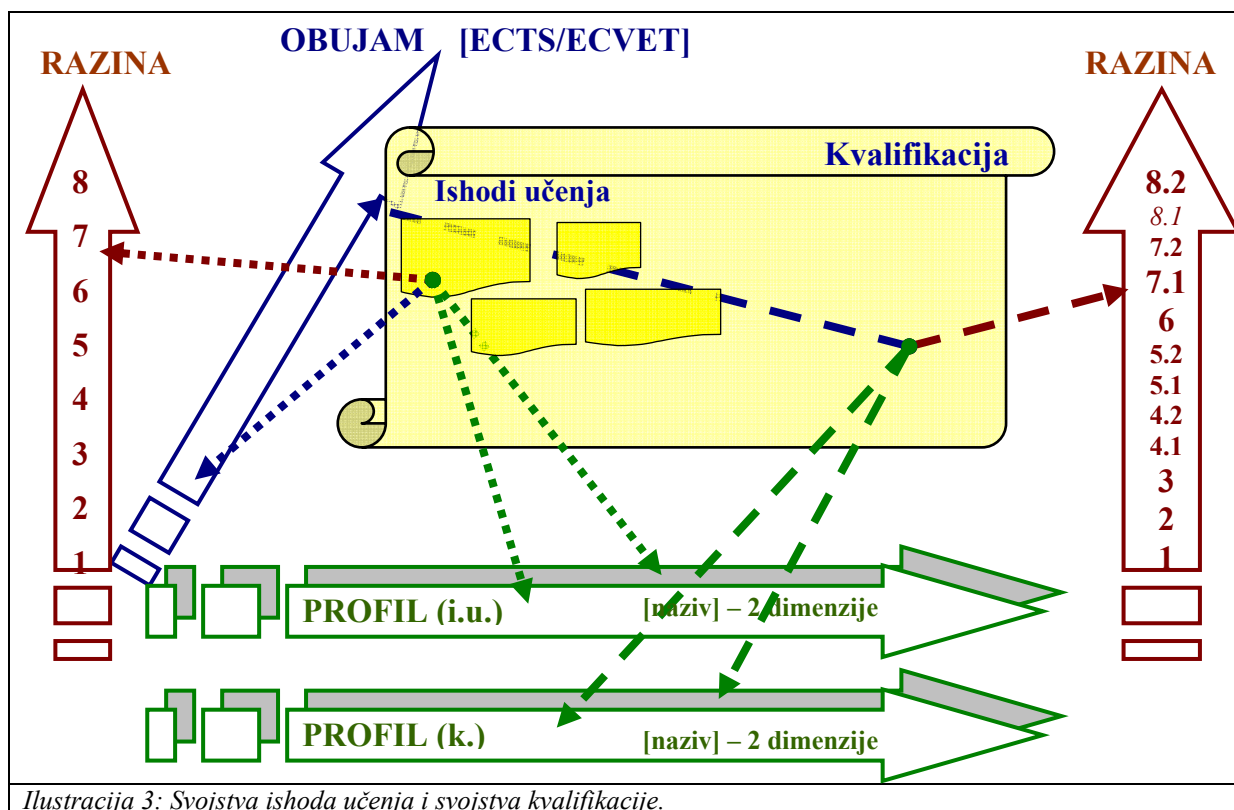
Razina ishoda učenja označava složenost stečenih kompetencija, neovisno o drugim osnovnim svojstvima (obujmu, profilu i kvaliteti). Na primjer, kompetencije koje uključuju kreiranje novoga modela u nekom području su složenije razine nego kompetencije koje uključuju samo poznavanje i primijenjivanje pojmova i nekih prihvaćenih modela u tom području, ali su prethodne ipak više od onih koje uključuju isključivo samo poznavanje tih pojmova i modela.

Obujam ishoda učenja označava ukupnu količinu stečenih kompetencija, a također je neovisan o drugim osnovnim svojstvima (razini, profilu i kvaliteti).

Profil rezultata učenja obuhvaća područje rada ili učenja, osnovnu ulogu, struku, odnosno druga slična svojstva ishoda učenja, a (kao i razina i obujam) neovisan je o ostalim osnovnim svojstvima (razini, obujmu i kvaliteti). Na primjer, to se može odnositi na strojarstvo, brodogradnju, matematiku ili zdravstvo.

Kvaliteta ishoda učenja je nešto drukčije svojstvo i označava pouzdanost i povjerenje u iskaz javne isprave (ili drugih dokumenata) kojom se prikazuju ostala osnovna svojstva ishoda učenja. Kvaliteta se prikazuje kroz dvije dimenzije: osobnu i institucijsku. Osobna dimenzija kvalitete ishoda učenja opisuje pouzdanost postojanja iskazanih ishoda učenja (odgovarajuće razine, obujma i profila) kao svojine pojedine osobe i iskazuje se ocjenama, a institucijska kvaliteta govori o pouzdanosti odgovarajuće institucije koja je formalno vrjednovala ishode učenja i izdala konkretnu javnu ispravu o njima.

Jednaka svojstva uvode se i za cjelovitu kvalifikaciju, a postupak određivanja tih svojstava, za ishode učenja i cjelovitu kvalifikaciju, prikazuje se u sljedećoj cjelini – Određivanje svojstava ishoda učenja i kvalifikacije.

Ilustracija 3: Svojstva ishoda učenja i svojstva kvalifikacije.

5. Određivanje svojstava ishoda učenja i kvalifikacije

Mjerljivi pokazatelji razina (*engl. Level Indicators/Descriptors*) su opisi ishoda učenja određene razine.

Novo u odnosu na Polazne osnove HKO-a (prilagođena definicija ECTS-boda i naziva kvalifikacije te definicija pojma ECVET-boda):

ECTS-bod (*engl. ECTS Credit, European Credit Transfer and Accumulation System*) je mjerna jedinica za iskazivanje obujma stečenih kompetencija, a određuje se prosječnim ukupno utrošenim vremenom uspješnih studenata koje je potrebno za stjecanje tih kompetencija.

Naziv kvalifikacije (*engl. Name of Qualification*) označava vrstu kvalifikacije s točno naznačenim profilom kvalifikacija.

ECVET-bod (*engl. ECVET Credit, European Credit System for Vocational Education and Training*) je mjerna jedinica za iskazivanje obujma stečenih kompetencija, a određuje se prosječnim ukupno utrošenim vremenom uspješnih učenika koje je potrebno za stjecanje tih kompetencija.

Za svako od uvedenih osnovnih svojstava (razina, obujam, profil i kvaliteta) HKO uvodi način određivanja i iskazivanja njihovih vrijednosti, i za ishode učenja i za kvalifikaciju, posebno.

Razina ishoda učenja određuje se korištenjem mjerljivih pokazatelja razina. Vrijednost obujma ishoda učenja prikazuje se ECTS ili ECVET bodovima, a profil se prikazuje nazivom ishoda učenja. Detalji načina određivanja svakog osnovnog svojstva prikazuju se posebno dalje u tekstu.

5.1. Određivanje razine ishoda učenja

Novo u odnosu na Polazne osnove HKO-a (nove definicije):

Činjenična znanja (*engl. Factual knowledge*) označavaju skup stečenih zasebnih informacija.

Teorijska znanja (*engl. Theoretical knowledge*) označavaju skup stečenih poveznica zasebnih informacija.

Spoznajne vještine (*engl. Cognitive skills*) označavaju skup stečenih logičkih i kreativnih razmišljanja.

Psihomotoričke vještine (*engl. Practical skills*) označavaju stečenu fizičku spretnost te upotrebu unaprijed poznatih metoda, instrumenata, alata i materijala.

Socijalne vještine (*engl. Social skills*) označavaju skup stečenih vještina koje su potrebne za stvaranje i razvijanje međuljudskih odnosa.

Samostalnost (*engl. Autonomy*) označava pravo na vlastito upravljanje, a temelj je za određivanje nečije odgovornosti.

Odgovornost (*engl. Responsibility*) označava preuzimanje obveze izvršenja preuzetih zadaća, a u skladu je sa samostalnosti izvršenja i upravljanja.

Mjerljivi pokazatelji razina (*descriptors*) trebali bi biti napisani tako da pokrivaju cijeli spektar ishoda učenja, neovisno o obliku učenja ili instituciji, sve od osnovne škole, preko svih razina obrazovanja, do doktorata. Trebaju pokrivati i radne aktivnosti i učenje, akademski dio, ali i strukovni koji je namijenjen tržištu rada. Također, treba uključivati početno (inicijalno) obrazovanje, kao i ono koje se izvodi zbog unaprjeđenja, tj. sve oblike učenja – formalnoga, neformalnoga i informalnoga – tijekom cijeloga života.

U opisivanju razine složenosti, mjerljivi pokazatelji trebaju odražavati i specijalizaciju i općenitost. To znači da približavajući se najvišoj razini ne znači nužno da će znanja ili vještine biti sve više i više specijalizirana. To je, naravno, moguće u mnogim slučajevima, osobito u istraživačkom dijelu. No, drugdje to može označavati sve općenitije razumijevanje nekih problema.

Pokazatelji razina moraju biti tako iskazani da se dovoljno razlikuju od razine do razine, pokazujući razvoj složenosti i doseg. Sve razine moraju biti tako izgrađene da više razine automatski uključuju sve što prikazuju niže razine, te nije potrebno ponavljati istim zapisima. To se u HKO-u implicitno podrazumijeva. Potrebno je uvoditi ključne i jasne termine kojima se razine međusobno razlikuju.

U iskazivanju pokazatelja razina u HKO-u nastojalo se koristiti samo pozitivne iskaze, pazeći na njihovu razumljivost. Nisu se koristili termini kao što su „prikladni“ ili slično. Istovremeno, nastojalo se da opis bude jasan i generički, što je više moguće. Izbjegavali su se i termini koji su isključivo jasni samo ekspertima, a pitali su se oni termini koji su jasni široj zajednici.

Mjerljive pokazatelje razina ishoda učenja u HKO-u prikazujemo složenošću sljedećih kompetencija:

- znanja
 - činjenična
 - teorijska

- vještine
 - spoznajne
 - psihomotoričke
 - socijalne
- samostalnost i odgovornost.

Važno je naglasiti da redoslijed prikaza kompetencija ne prikazuje njihovu važnost. Očekuje se da bi kvalifikacije koje imaju veću količinu vještina od znanja bile zanimljivije nekom gospodarstvu. Kod nekih se kvalifikacija određena znanja mogu nalaziti na jednoj razini, a vještine na nekoj drugoj. Općenito kazano, sve vrste kompetencija jednako su vrijedne, no pojedinom se kvalifikacijom određuje što je u tom specifičnom slučaju važno, a što ne. Proces učenja socijalnih vještina naziva se socijalizacija.

Kod nekih se sektora mogu stvarati kvalifikacije za sve razine, kod drugih samo na visokim razinama ili čak samo na 8. razini. Ponegdje je moguće imati kvalifikacije samo na nižim razinama.

Dobro je dalje uočiti da razvoj konkretnih kvalifikacija pojedine osobe nužno ne ide samo od nižih prema višim razinama. To može biti u većini slučajeva, no, moguće je da jedna osoba stekne konkretnu kvalifikaciju na 7. razini, a nakon toga stekne neku drugu kvalifikaciju s 5. razine. Nadalje, ne znači niti da su kvalifikacije na višim razinama nužno vrijednije i da zavrjeđuju veću plaću u odnosu na kvalifikacije na nižim razinama. To samo znači da se na primjer, određeni poslovi nekoga zanimanja ne mogu izvršavati bez kvalifikacija na odgovarajućoj razini, u odgovarajućem obujmu i odgovarajućem profilu.

Mjerljivi pokazatelji EKO-a mogu djelomično biti korišteni i na nacionalnim razinama, no, nije dobro stvarati obične kopije. Dobro je započeti definiranje mjerljivih pokazatelja razina nekoga nacionalnog kvalifikacijskog okvira na taj način da se preuzmu od EKO-a, više radi razumijevanja ideje i svrhe, što je u slučaju HKO-a i urađeno.

Ključne/temeljne kompetencije u EKO-u se ne spominju eksplicitno, jer se razumijevaju implicitno na mnogim razinama. Kod HKO-a, neke su ključne kompetencije prisutne eksplicitno u nekim prikazima kompetencija (npr. kod samostalnosti i odgovornosti, ali mnoge su i kod znanja i vještina). No, slično EKO-u, ključne kompetencije trebaju biti eksplicitno uključene u svakoj konkretnoj kvalifikaciji, na što se mora paziti daljnjim razvojem i primjenom HKO-a.

U sljedećim se tablicama daje složenost za svaki prikaz kompetencija – činjenična i teorijska znanja; spoznajne, psihomotoričke i socijalne vještine; te pripadajuća samostalnost i odgovornost. S ciljem bolje čitljivosti, tablice fizički odvajamo (no, dobro ih je vidjeti i skupno, kako se prikazuje još jednom pri kraju cjeline, skupnom tablicom):

Razine	Znanja: činjenična
8	Kreiranje i vrjednovanje novih činjenica u dijelu područja znanstvenih istraživanja što dovodi do pomicanja granica znanja
7	Vrjednovanje činjenica do poznatih granica nekog područja (rada ili istraživanja) kao i do dodirnih granica s drugim područjima koja mogu biti temelj znanstvenoga istraživanja u dijelu toga područja
6	Vrjednovanje činjenica unutar područja rada ili učenja od kojih je dio na rubovima poznatih granica
5	Analiziranje i sintetiziranje činjenica kojima se stvara svijest o poznatim

	granicama područja rada ili učenja, te njihovo vrjednovanje
4	Analiziranje činjenica unutar područja rada ili učenja
3	Primjenjivanje osnovnih činjenica u izvršavanju zadataka unutar područja rada ili učenja
2	Razumijevanje osnovnih činjenica u izvršavanju jednostavnih zadataka u području rada ili učenja
1	Pamćenje općih činjenica

Razine	Znanja: teorijska
8	Kreiranje i vrjednovanje novih teorijskih znanja u dijelu područja znanstvenih istraživanja što dovodi do pomicanja granica znanja
7	Vrjednovanje teorijskih znanja do poznatih granica nekog područja (rada ili istraživanja) kao i do dodirnih granica s drugim područjima koje mogu biti temelj znanstvenoga istraživanja u dijelu toga područja
6	Vrjednovanje teorijskih znanja unutar područja rada ili učenja od kojih je dio na rubovima poznatih granica
5	Analiziranje i sintetiziranje teorijskih znanja kojima se stvara svijest o poznatim granicama područja rada ili učenja, te njihovo vrjednovanje
4	Analiziranje teorijskih znanja unutar područja rada ili učenja
3	Primjenjivanje osnovnih teorijskih znanja u izvršavanju zadataka unutar područja rada ili učenja
2	Razumijevanje osnovnih teorijskih znanja u izvršavanju jednostavnih zadataka u području rada ili učenja
1	Pamćenje općih teorijskih znanja

Razine	Vještine: spoznajne
8	
7	Apstraktna kreativna razmišljanja (potrebna u istraživanjima za razvijanje novih znanja i procedura te za integriranje različitih područja)
6	Apstraktna logička razmišljanja (potrebna za razvijanje rješenja apstraktnih problema) u nepredvidivim uvjetima
5	Jednostavna apstraktna kreativna razmišljanja (potrebna za razvijanje rješenja apstraktnih problema) u djelomično nepredvidivim uvjetima
4	Jednostavna apstraktna logička razmišljanja (potrebna za odabir i primjenu relevantnih informacija u izvršenju skupa složenih specifičnih zadataka) u promjenjivim uvjetima
3	Jednostavna konkretna kreativna razmišljanja (potrebna za odabir i primjenu relevantnih informacija u izvršenju skupa složenih rutinskih zadataka) u poznatim uvjetima
2	Konkretna logička razmišljanja (potrebna za primjenu relevantnih informacija u izvršenju skupa jednostavnih zadataka) u poznatim uvjetima
1	Jednostavna konkretna logička razmišljanja (potrebna za izvršenje jednostavnih konkretnih zadataka) u poznatim uvjetima

Razine	Vještine: psihomotoričke
8	Kreiranje te analiziranje i vrjednovanje novih predloženih specijaliziranih pokreta i novih metoda, instrumenata, alata i materijala
7	Izvođenje složenih pokreta te složena upotreba metoda, instrumenata, alata i

	materijala, kao i izrada složenih metoda, instrumenata, alata i materijala, potrebnih u istraživanjima i inovativnom procesu
6	Izvođenje složenih pokreta te složena upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala u nepredvidivim uvjetima , kao i izrada složenih metoda, instrumenata, alata i materijala
5	Izvođenje složenih pokreta te složena upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala u djelomično nepredvidivim uvjetima , kao i izrada jednostavnih metoda, instrumenata, alata i materijala
4	Izvođenje složenih pokreta te složena upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala (u izvršenju skupa složenih specifičnih zadataka) u promjenjivim uvjetima
3	Složena upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala u poznatim uvjetima
2	Jednostavna upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala u poznatim uvjetima.
1	Izvođenje jednostavnih rutinskih pokreta u poznatim uvjetima

Razine	Vještine: socijalne
8	Kreiranje novih društvenih i civilizacijski prihvaćenih komunikacija i suradnje sa skupinama različitih opredjeljenja i naroda
7	Ostvarenje upravljanja te složenih komunikacija i suradnje u različitim društvenim skupinama i narodima u nepredvidivim uvjetima
6	Ostvarenje upravljanja te složenih komunikacija i suradnje u različitim društvenim skupinama u nepredvidivim uvjetima
5	Ostvarenje upravljanja i složenih komunikacija i suradnje u skupini u djelomično nepredvidivim uvjetima
4	Ostvarenje složenih komunikacija i suradnje u skupini u promjenjivim uvjetima
3	Ostvarenje složenih komunikacija i suradnje u skupini u poznatim uvjetima
2	Ostvarenje jednostavne komunikacije i suradnje s pojedinim osobama u poznatim uvjetima
1	Ostvarenje općih pravila ponašanja u poznatim uvjetima

Razine	Samostalnost
8	Izražavanje osobnoga profesionalnog i etičkog autoriteta te trajna predanost istraživanjima i razvoju novih ideja ili procesa
7	Upravljanje složenim i promjenjivim uvjetima okruženja i odluke o njihovom mijenjanju
6	Upravljanje stručnim projektima u nepredvidivim uvjetima
5	Sudjelovanje u upravljanju aktivnostima u djelomično nepredvidivim uvjetima
4	Izvršenje složenih zadataka i prilagođavanje vlastitoga ponašanja unutar zadanih smjernica u promjenjivim uvjetima
3	Izvršenje složenih zadataka i prilagođavanje vlastitoga ponašanja unutar zadanih smjernica u poznatim uvjetima
2	Izvršenje jednostavnih zadataka pod stručnim neposrednim i povremenim vodstvom u poznatim uvjetima
1	Izvršenje jednostavnih zadataka pod neposrednim stručnim i stalnim vodstvom u poznatim uvjetima

Razine	Odgovornost
8	Preuzimanje etičke i društvene odgovornosti za uspješnost provođenja istraživanja , za društvenu korisnost rezultata istraživanja te za moгуće društvene posljedice
7	Preuzimanje osobne i timske odgovornosti za strateško odlučivanje i uspješno provođenje i izvršenje zadataka u nepredvidivim uvjetima , te društvene i etičke odgovornosti tijekom izvršenja zadataka i posljedica rezultata tih zadataka
6	Preuzimanje etičke i društvene odgovornosti za upravljanje i vrjednovanje profesionalnoga razvoja pojedinaca i skupina u nepredvidivim uvjetima
5	Preuzimanje pune odgovornosti za upravljanje te ograničene odgovornosti za vrjednovanje unaprjeđenja aktivnosti u djelomično nepredvidivim uvjetima
4	Preuzimanje djelomične odgovornosti za vrjednovanje i unaprjeđenje aktivnosti u promjenjivim uvjetima
3	Preuzimanje odgovornosti za izvršenje složenih zadataka u poznatim uvjetima
2	Preuzimanje odgovornosti za izvršavanje jednostavnih zadataka i odnosa s drugima u poznatim uvjetima
1	Preuzimanje odgovornosti za izvršavanje jednostavnih zadataka u poznatim uvjetima

Razine	Znanja		Vještine			Samostalnost	Odgovornost
	Činjenična	Teorijska	Spoznajne	Psihomotoričke	Socijalne		
8	Kreiranje i vrjednovanje novih činjenica u dijelu područja znanstvenih istraživanja što dovodi do pomicanja granica znanja	Kreiranje i vrjednovanje novih teorijskih znanja u dijelu područja znanstvenih istraživanja što dovodi do pomicanja granica znanja		Kreiranje te analiziranje i vrjednovanje novih predloženih specijaliziranih pokreta i novih metoda, instrumenata, alata i materijala	Kreiranje novih društvenih i civilizacijski prihvaćenih komunikacija i suradnje sa skupinama različitih opredjeljenja i naroda	Izražavanje osobnoga profesionalnog i etičkog autoriteta te trajna predanost istraživanjima i razvoju novih ideja ili procesa	Preuzimanje etičke i društvene odgovornosti za uspješnost provođenja istraživanja, za društvenu korisnost rezultata istraživanja te za moguće društvene posljedice
7	Vrjednovanje činjenica do poznatih granica nekog područja (rada ili istraživanja) kao i do dodirnih granica s drugim područjima koja mogu biti temelj znanstvenoga istraživanja u dijelu toga područja	Vrjednovanje teorijskih znanja do poznatih granica nekog područja (rada ili istraživanja) kao i do dodirnih granica s drugim područjima koje mogu biti temelj znanstvenoga istraživanja u dijelu toga područja	Apstraktna kreativna razmišljanja (potrebna u istraživanjima za razvijanje novih znanja i procedura te za integriranje različitih područja)	Izvođenje složenih pokreta te složena upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala, kao i izrada složenih metoda, instrumenata, alata i materijala, potrebnih u istraživanjima i inovativnom procesu	Ostvarenje upravljanja te složenih komunikacija i suradnje u različitim društvenim skupinama i narodima u nepredvidivim uvjetima	Upravljanje složenim i promjenjivim uvjetima okruženja i odluke o njihovom mijenjanju	Preuzimanje osobne i timske odgovornosti za strateško odlučivanje i uspješno provođenje i izvršenje zadataka u nepredvidivim uvjetima, te društvene i etičke odgovornosti tijekom izvršenja zadataka i posljedica rezultata tih zadataka
6	Vrjednovanje činjenica unutar područja rada ili učenja od kojih je dio na rubovima poznatih granica	Vrjednovanje teorijskih znanja unutar područja rada ili učenja od kojih je dio na rubovima poznatih granica	Apstraktna logička razmišljanja (potrebna za razvijanje rješenja apstraktnih problema) u nepredvidivim uvjetima	Izvođenje složenih pokreta te složena upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala u nepredvidivim uvjetima, kao i izrada složenih metoda, instrumenata, alata i materijala	Ostvarenje upravljanja te složenih komunikacija i suradnje u različitim društvenim skupinama u nepredvidivim uvjetima	Upravljanje stručnim projektima u nepredvidivim uvjetima	Preuzimanje etičke i društvene odgovornosti za upravljanje i vrjednovanje profesionalnoga razvoja pojedinaca i skupina u nepredvidivim uvjetima
5	Analiziranje i sintetiziranje činjenica kojima se stvara svijest o poznatim granicama područja rada ili učenja, te njihovo vrjednovanje	Analiziranje i sintetiziranje teorijskih znanja kojima se stvara svijest o poznatim granicama područja rada ili učenja, te njihovo vrjednovanje	Jednostavna apstraktna kreativna razmišljanja (potrebna za razvijanje rješenja apstraktnih problema) u djelomično nepredvidivim uvjetima	Izvođenje složenih pokreta te složena upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala u djelomično nepredvidivim uvjetima, kao i izrada jednostavnih metoda, instrumenata, alata i materijala	Ostvarenje upravljanja i složenih komunikacija i suradnje u skupini u djelomično nepredvidivim uvjetima	Sudjelovanje u upravljanju aktivnostima u djelomično nepredvidivim uvjetima	Preuzimanje pune odgovornosti za upravljanje te ograničene odgovornosti za vrjednovanje unaprijednja aktivnosti u djelomično nepredvidivim uvjetima
4	Analiziranje činjenica unutar područja rada ili učenja	Analiziranje teorijskih znanja unutar područja rada ili učenja	Jednostavna apstraktna logička razmišljanja (potrebna za odabir i primjenu relevantnih informacija u izvršenju skupa složenih specifičnih zadataka) u promjenjivim uvjetima	Izvođenje složenih pokreta te složena upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala (u izvršenju skupa složenih specifičnih zadataka) u promjenjivim uvjetima	Ostvarenje složenih komunikacija i suradnje u skupini u promjenjivim uvjetima	Izvršenje složenih zadataka i prilagodavanje vlastitoga ponašanja unutar zadanih smjernica u promjenjivim uvjetima	Preuzimanje djelomične odgovornosti za vrjednovanje i unaprijednje aktivnosti u promjenjivim uvjetima
3	Primjenjivanje osnovnih činjenica u izvršavanju zadataka unutar područja rada ili učenja	Primjenjivanje osnovnih teorijskih znanja u izvršavanju zadataka unutar područja rada ili učenja	Jednostavna konkretna kreativna razmišljanja (potrebna za odabir i primjenu relevantnih informacija u izvršenju skupa složenih rutinskih zadataka) u poznatim uvjetima	Složena upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala u poznatim uvjetima	Ostvarenje složenih komunikacija i suradnje u skupini u poznatim uvjetima	Izvršenje složenih zadataka i prilagodavanje vlastitoga ponašanja unutar zadanih smjernica u poznatim uvjetima	Preuzimanje odgovornosti za izvršenje složenih zadataka u poznatim uvjetima
2	Razumijevanje osnovnih činjenica u izvršavanju jednostavnih zadataka u području rada ili učenja	Razumijevanje osnovnih teorijskih znanja u izvršavanju jednostavnih zadataka u području rada ili učenja	Konkretna logička razmišljanja (potrebna za primjenu relevantnih informacija u izvršenju skupa jednostavnih zadataka) u poznatim uvjetima	Jednostavna upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala u poznatim uvjetima.	Ostvarenje jednostavne komunikacije i suradnje s pojedinim osobama u poznatim uvjetima	Izvršenje jednostavnih zadataka pod stručnim neposrednim i povremenim vodstvom u poznatim uvjetima	Preuzimanje odgovornosti za izvršavanje jednostavnih zadataka i odnosa s drugima u poznatim uvjetima
1	Pamćenje općih činjenica	Pamćenje općih teorijskih znanja	Jednostavna konkretna logička razmišljanja (potrebna za izvršenje jednostavnih konkretnih zadataka) u poznatim uvjetima	Izvođenje jednostavnih rutinskih pokreta u poznatim uvjetima	Ostvarenje općih pravila ponašanja u poznatim uvjetima	Izvršenje jednostavnih zadataka pod neposrednim stručnim i stalnim vodstvom u poznatim uvjetima	Preuzimanje odgovornosti za izvršavanje jednostavnih zadataka u poznatim uvjetima

U skupnoj tablici s prikazom kompetencija koristeći deblje horizontalne linije, simbolički se prikazuju odvajanja između nekih razina:

- 1. i 2. razine
- 4. i 5. razine
- 5. i 6. razine, te
- 7. i 8. razine.

Simboličkim odvajanjem 1. i 2. razine naglašava se razlika između općih društvenih potreba (što je slučaj 1. razine) i potreba tržišta rada (što je slučaj 2. razine te svih viših razina).

Odvajanjem 7. i 8. razine naglašava se granica između poznatih kompetencija te kreiranja društveno i civilizacijski prihvatljivih novih kompetencija, čime se šire granice poznatih kompetencija.

Simboličkim odvajanjem 5. razine od 4. i 6. razine, ističe se njena posebnost. Razinama koje su više od 5. razine pripadaju kompetencije koje su djelomično ili potpuno na poznatim granicama, a onima koje su ispod 5. razine pripadaju kompetencije kojima se nije dosegla granica poznatoga, niti se ostvarilo razumijevanje o položaju tih granica. Time 5. razina označava kompetencije kojima se postiže razumijevanje o granicama poznatih kompetencija, ali bez njihovoga usvajanja.

Gore navedenim pokazateljima razina može se odrediti složenost nekih konkretnih ishoda učenja, no, još ostaje određivanje razine cjelovite kvalifikacije, što je moguće uraditi tek nakon upoznavanja svojstava obujma ishoda učenja i obujma kvalifikacije.

Razine	Znanja			Ishodi učenja	Samostalnost	Odgovornost
	Činjenična	Teorijska	Spoznajne			
8	Kreiranje i vrednovanje novih činjenica u dijelu područja značenih istraživanja što dovodi do ponicanja granica znanja	Kreiranje i vrednovanje novih teorijskih znanja u dijelu područja značenih istraživanja što dovodi do ponicanja granica znanja	Spoznajne razmjene (pobitna za razvijanje rješavanja problema) u djelomično nepredvidivim uvjetima	Kreiranje i izvođenje složenih pokreta te složenih upravljanja te složenih komunikacija i suradnje u različitim društvenim skupinama	Izražavanje osobnoga profesionalnog i etičkog autoriteta te trajna predanost istraživanjima i razvoju novih ideja ili procesa	Preuzimanje etičke i društvene odgovornosti za uspjehnost provođenja istraživanja, za društvenu korisnost rezultata istraživanja te za moguće društvene posljedice
7	Vrednovanje činjenica do poznatih granica (rada ili učenja) u dijelu područja značenih istraživanja što dovodi do razumijevanja o položaju tih granica	Vrednovanje teorijskih znanja do poznatih granica (rada ili učenja) u dijelu područja značenih istraživanja što dovodi do razumijevanja o položaju tih granica	Spoznajne razmjene (pobitna za razvijanje rješavanja problema) u djelomično nepredvidivim uvjetima	Izvođenje složenih pokreta te složenih upravljanja te složenih komunikacija i suradnje u različitim društvenim skupinama	Upravljanje projektima i odgođavanje odluka	Precizno odgođavanje odluka i odgovornost za uspjehnost i društvene posljedice
6	Vrednovanje činjenica u području rada ili učenja od poznatih granica	Vrednovanje teorijskih znanja u području rada ili učenja od poznatih granica	Spoznajne razmjene (pobitna za razvijanje rješavanja problema) u djelomično nepredvidivim uvjetima	Izvođenje složenih pokreta te složenih upravljanja te složenih komunikacija i suradnje u različitim društvenim skupinama	Upravljanje projektima u nepredvidivim uvjetima	Precizno odgođavanje odluka i odgovornost za uspjehnost i društvene posljedice
5	Analiziranje i sinteziranje činjenica kojima se stvara svijest o poznatim granicama područja rada ili učenja, te njihovo vrednovanje	Analiziranje i sinteziranje teorijskih znanja kojima se stvara svijest o poznatim granicama područja rada ili učenja, te njihovo vrednovanje	Jednostavna spoznajna razmjena (pobitna za razvijanje rješavanja problema) u djelomično nepredvidivim uvjetima	Izvođenje složenih pokreta te složenih upravljanja te složenih komunikacija i suradnje u djelomično nepredvidivim uvjetima	Sudjelovanje u aktivnostima u nepredvidivim uvjetima	Precizno odgođavanje odluka i odgovornost za uspjehnost i društvene posljedice
4	Analiziranje činjenica u području rada ili učenja	Analiziranje teorijskih znanja u području rada ili učenja	Jednostavna spoznajna razmjena (pobitna za razvijanje rješavanja problema) u djelomično nepredvidivim uvjetima	Izvođenje složenih pokreta te složenih upravljanja te složenih komunikacija i suradnje u promjenjivim uvjetima	Izvođenje složenih zadataka prilagođenih visokoga ponicanja unutar zadanih uvjetima	Precizno odgođavanje odluka i odgovornost za uspjehnost i društvene posljedice
3	Primjenjivanje osnovnih činjenica u području rada ili učenja	Primjenjivanje osnovnih teorijskih znanja u području rada ili učenja	Jednostavna razmjena informacija u poznatim uvjetima	Složen upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala u poznatim uvjetima	Izvođenje složenih zadataka prilagođenih visokoga ponicanja unutar zadanih uvjetima	Preciziranje odgovornosti za uspjehnost i društvene posljedice
2	Pamćenje općih činjenica u području rada ili učenja	Pamćenje općih teorijskih znanja u području rada ili učenja	Jednostavna razmjena informacija u poznatim uvjetima	Izvođenje jednostavnih rutinskih pokreta u poznatim uvjetima	Izvođenje jednostavnih zadataka pod nepredvidivim uvjetima	Preciziranje odgovornosti za izvršavanje jednostavnih zadataka u poznatim uvjetima
1	Pamćenje općih činjenica	Pamćenje općih teorijskih znanja	Jednostavna razmjena informacija u poznatim uvjetima	Izvođenje jednostavnih rutinskih pokreta u poznatim uvjetima	Izvođenje općih pravila ponašanja u poznatim uvjetima	Preciziranje odgovornosti za izvršavanje jednostavnih zadataka u poznatim uvjetima

ZNANJE
 ČINJENIČNO / TEORIJSKO

VJEŠTINE
 SPOZNAJNE / PSIHOMOTORIČKE / SOCIJALNE

SAMOSTALNOST I
 ODGOVORNOST

Ilustracija 4: Određivanje razine ishoda učenja.

5.2. Određivanje obujma ishoda učenja i kvalifikacije

Novo u odnosu na Polazne osnove HKO-a (nova definicija):

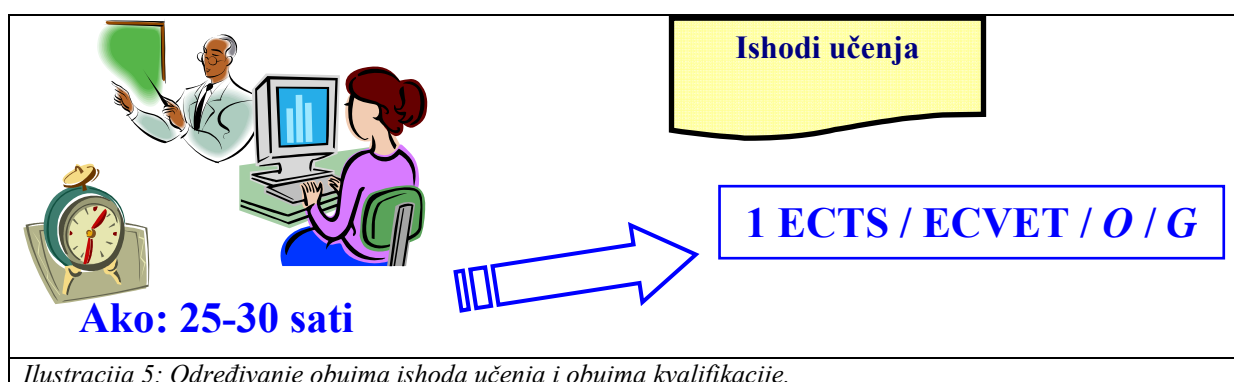
Radno opterećenje (*engl. Workload*) označava vrijeme potrebno za sve aktivnosti učenja koje su potrebne za stjecanje određenih ishoda učenja, uključujući nastavu, samostalno učenje i provjeru stečenih kompetencija.

Zahvaljujući Bolonjskome procesu, koji je u Hrvatskoj u primjeni u visokome obrazovanju već nekoliko godina, o određivanju obujma ishoda učenja i kvalifikacije nije potrebno puno diskutirati u ovom dokumentu. Sva iskustva koja su stečena primjenom Bolonjskoga procesa mogu pomoći u razumijevanju i razvoju HKO-a.

Obujam ishoda učenja označava količinu stečenih kompetencija, a određuje se cjelovitim vremenom koje se utroši na njihovo stjecanje. Po dogovoru, za kvalifikacije koje se uobičajeno stječu visokim obrazovanjem, jedinično vrijeme koje se uvodi je od 25 do 30 sati (sunčanih sati, tj. sati koji se sastoje od 60 minuta). Količina kompetencija koje se steknu učenjem u tom vremenu označava se sa – 1 ECTS. Kako svaka osoba u praksi može utrošiti i manje i više vremena za stjecanje tih kompetencija, uvodi se pojam – prosječni uspješni student. Dakle, procjenjuje se vrijeme koje je potrebno prosječnim studentima, gdje se uzimaju samo oni studenti koji su stekli odgovarajuće kompetencije, a ne oni studenti koji ih još uvijek stječu ili nisu niti započeli.

U strukovnome obrazovanju predlaže se druga jedinična mjera – 1 ECVET, koji predstavlja, također, od 25 do 30 sati sveukupnoga vremena koje je potrebno za stjecanje odgovarajućih kompetencija, uključujući sudjelovanje u formalnoj nastavi, samostalno učenje i vrijednovanje stečenih kompetencija. Na isti se način određuje obujam i za kompetencije koje se stječu obveznim obrazovanjem te gimnazijskim obrazovanjem, s tim da se, eventualno, uvode druge jedinične mjere (*O / G*).

Ukupni obujam cjelovite kvalifikacije je zbroj obujama svih ishoda učenja koji su uključeni u tu konkretnu kvalifikaciju.

Ilustracija 5: Određivanje obujma ishoda učenja i obujma kvalifikacije.

5.3. Određivanje razine kvalifikacije

Za razine ishoda učenja uvedeno je 8 razina, a za razine kvalifikacija uvedene su dodatno podrazine, što ukupno čini 12 razina i podrazina: 1; 2; 3; 4.1; 4.2; 5.1; 5.2; 6; 7.1; 7.2; 8.1; 8.2.

Razina cjelovite kvalifikacije definira se kao zajednička razina svih ishoda učenja konkretne cjelovite kvalifikacije, što se određuje pomoću razina i obujma svih ishoda učenja, točnije raspodjelom ishoda učenja po razinama. Sljedećom tablicom (koja je još otvorena za diskusiju) prikazani su minimalni uvjeti koje cjelovita kvalifikacija i ishodi učenja moraju zadovoljiti da bi kvalifikacija pripadala određenoj razini:

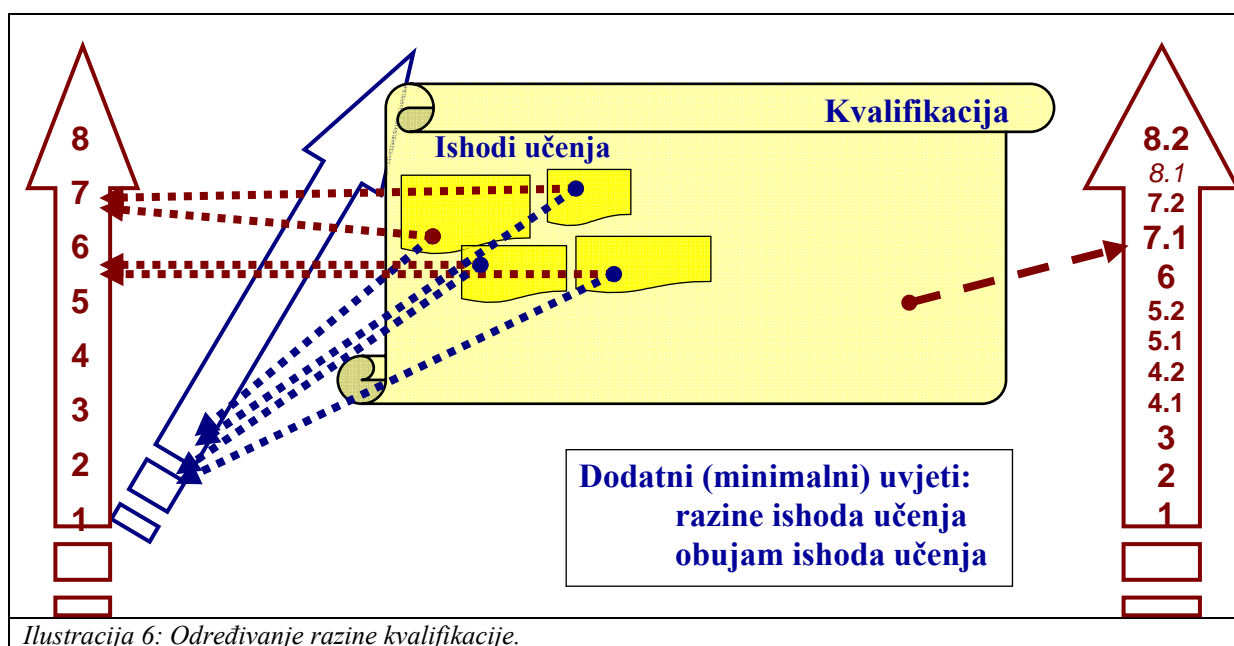
Razina kvalifikacije	Obujam cjelovite kvalifikacije	Dodatni uvjeti za potpunu kvalifikaciju
8.2	–	min. 3 godine istraživanja s ishodima na razini 8, rezultirajući radovima u znanstvenim časopisima s međunarodnom recenzijom (uvjeti pristupanja: razina 7.1)
8.1	–	min. 1 godina istraživanja s ishodima na razini 8
7.2	min. 60 ECTS bodova	min. 60 ECTS bodova na 7 ili više (uvjeti pristupanja: razina 7.1)
7.1	min. 60 ECTS bodova	min. 60 ECTS bodova na 7 ili više i (ukupno s prethodnom kvalifikacijom min. 300 ECTS) (uvjeti pristupanja: razina 6 razina ili 4.2)
6.	min. 180 ECTS bodova	min. 120 ECTS bodova na 6 ili više (uvjeti pristupanja: razina 4.1 ili 4.2, ovisno o profilu kvalifikacije)
5.2.	min. 120 ECTS bodova	min. 60 ECTS bodova na 6 ili više (uvjeti pristupanja: razina 4.1)
5.1.	min. 60 ECVET bodova	min. 30 ECVET bodova na 6 ili više (uvjeti pristupanja: razina 4.1)
4.2	min. 240 ECVET ili min. 240 (G) bodova	min. 180 ECVET bodova ili 180 bodova (G) na razini 4 ili više (uvjeti pristupanja: razina 1)
4.1	min. 180 ECVET bodova	min. 120 ECVET bodova na razina 4 ili više (uvjeti pristupanja: razina 1)
3	min. 60 ECVET bodova	min. 60 ECVET bodova na 3. razini ili više (uvjeti pristupanja: razina 1)
2	min. 30 ECVET bodova	min. 30 ECVET bodova na 2 ili više (uvjeti pristupanja: razina 1)
1	min. 120 bodova (O)	–

Konkretna kvalifikacija ima određenu razinu samo ako su zadovoljeni svi navedeni uvjeti.

Na primjer, neka imamo kvalifikaciju koja je prikazana popisom 12 jediničnih skupova ishoda učenja (IU-1, IU-2, ..., IU-12), a tako prikazani ishodi učenja neka imaju svoje razine i obujme:

Skupine ishoda učenja	Razina ishoda učenja	Obujam ishoda učenja (ECTS)
IU-1	5	10
IU-2	5	8
IU-3	6	12
IU-4	5	5
IU-5	6	15
IU-6	5	8
IU-7	5	6
IU-8	6	14
IU-9	6	12
IU-10	7	8
IU-11	6	15
IU-12	5	7
UKUPNO:		120
Na razini 6 ili više:		76

U ovom bi slučaju navedena potpuna kvalifikacija pripadala razini 5.2.

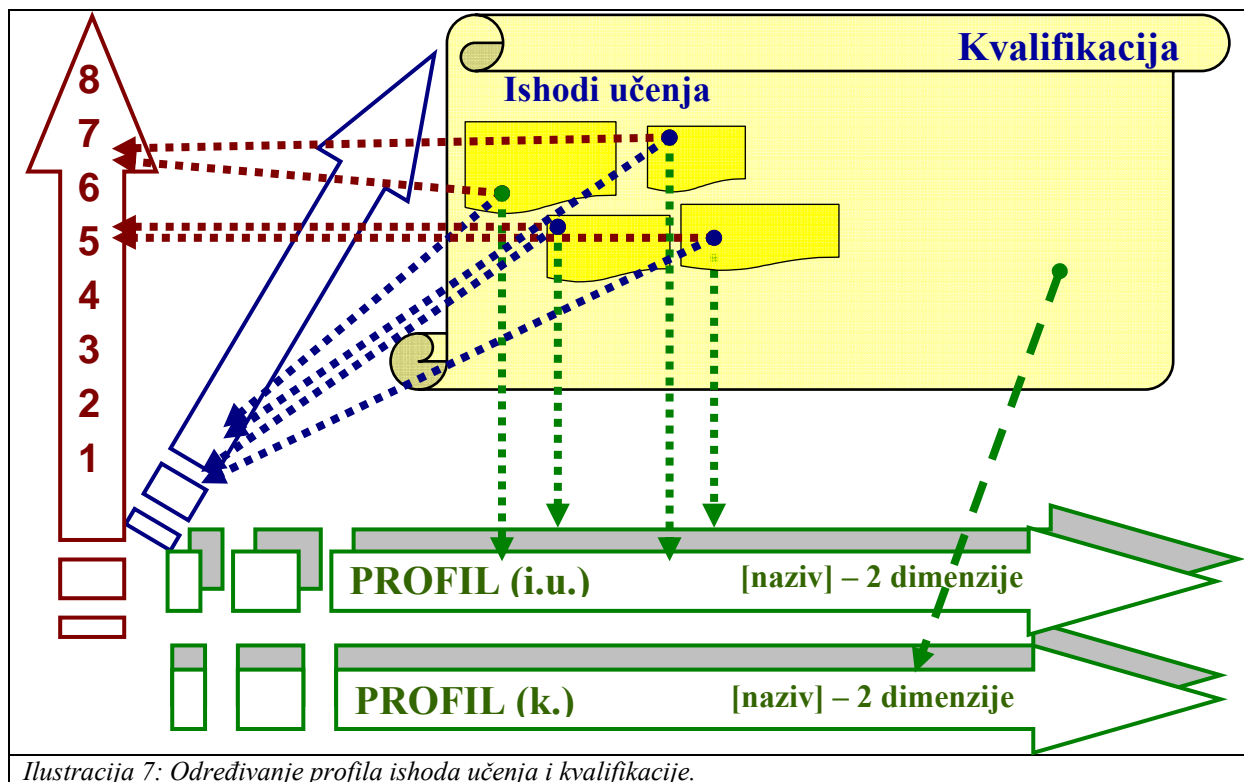

Ilustracija 6: Određivanje razine kvalifikacije.

5.4. Određivanje profila ishoda učenja i kvalifikacije

Za profil ishoda učenja i za profil cjelovitih kvalifikacija uvode se dvije dimenzije: dimenzija koja označava binarnost sustava kvalifikacija (na primjer, sveučilišne i stručne kvalifikacije) te na ostali dio koji označava područje pripadnosti (na primjer, strojarstvo, brodogradnja i drugo).

Profil ishoda učenja i cjelovite kvalifikacije određivat će se u radnim skupinama, a iskazivat će se prikladnim nazivima. Zbog jasnoće, bilo bi dobro paziti na obje dimenzije profila (horizontalnu i vertikalnu podjelu kvalifikacija).

Ilustracija 7: Određivanje profila ishoda učenja i kvalifikacije.

6. Vrjednovanje ishoda učenja

Novo u odnosu na Polazne osnove HKO-a (nove definicije):

Cjeloživotno učenje (*engl. LLL - Lifelong Learning*) označava aktivnosti svih oblika učenja koje se obavljaju tijekom života, s ciljem unaprjeđenja znanja i vještina te pripadajuće samostalnosti i odgovornosti, za osobne, društvene i profesionalne potrebe.

Formalno učenje (*engl. Formal Learning*) označava djelatnost ovlaštene ustanove koja se izvodi prema odobrenim programima, s ciljem unaprjeđenja znanja i vještina te pripadajuće samostalnosti i odgovornosti, za osobne, društvene i profesionalne potrebe, a o čemu se izdaje javna isprava.

Neformalno učenje (*engl. Non-formal Learning*) označava organizirane aktivnosti učenja s ciljem unaprjeđenja znanja i vještina te pripadajuće samostalnosti i odgovornosti, za osobne, društvene i profesionalne potrebe, a o čemu se ne izdaje javna isprava.

Informalno učenje (*engl. Informal Learning*) označava neorganizirane aktivnosti prihvaćanja znanja i vještina te pripadajuće samostalnosti i odgovornosti iz svakodnevnih iskustava te drugih utjecaja i izvora iz okoline, za osobne, društvene i profesionalne potrebe.

Vrjednovanje ishoda učenja (*engl. Validation of Learning Outcomes*) označava niz postupaka s ciljem ocjenjivanja stečenosti kompetencija, uključujući izdavanje potvrde nadležne ustanove, u skladu s unaprijed definiranim i prihvaćenim kriterijima i standardima.

Vrjednovanje neformalnoga i informalnoga učenja (*engl. Validation of Non-formal and Informal*

Learning) označava niz postupaka s ciljem ocjenjivanja stečenosti kompetencija neformalnim ili informalnim učenjem, uključujući izdavanje potvrde nadležne ustanove, u skladu s unaprijed definiranim i prihvaćenim kriterijima i standardima.

Priznavanje ishoda učenja (engl. Recognition of Learning Outcomes) označava formalno priznavanje ishoda učenja s ciljem nastavka obrazovanja ili zapošljavanja, koji se dokazuju potrebnim dokumentima izdanim od nadležne ustanove.

Priznavanje kvalifikacije (engl. Recognition of Qualification) označava formalno priznavanje kvalifikacije s ciljem nastavka obrazovanja ili zapošljavanja, koja se dokazuje javnom ispravom i drugim potrebnim dokumentima izdanim od nadležne ustanove.

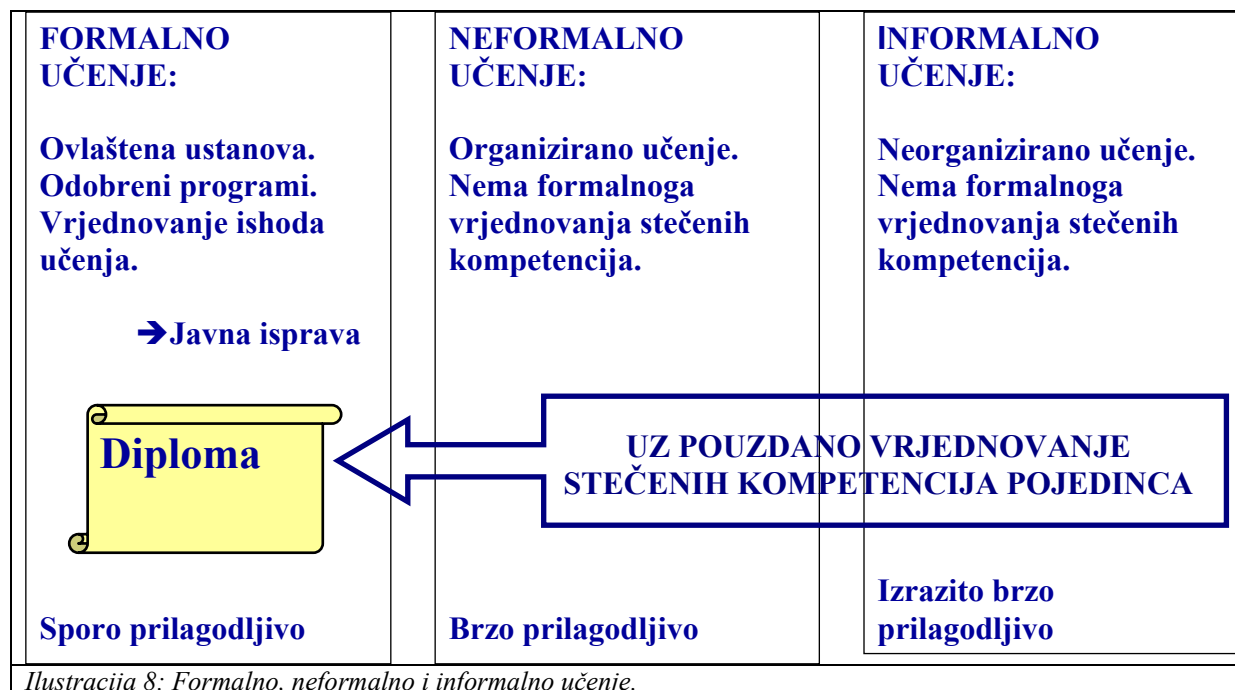
Za izgradnju društva temeljenoga na znanju, mnoge su razvijene zemlje shvatile da su svi oblici stjecanja kompetencija izuzetno važni, a ne samo i isključivo formalni oblik. Svaki oblik ima svoju temeljnu ulogu i vrijednost. Moguće je prepoznati i izdvojiti jedan cjeloviti skup kompetencija koje su temeljne za društvo i imaju trajnije vrijednosti od ostalih kompetencija. Neke druge mogu pripadati, na primjer, skupu kompetencija koje su podložne brzim promjenama i različitim potrebama društva i pojedinca.

Očito je opravdano stjecanje temeljnih i trajnijih kompetencija organizirati dobro uređenim formalnim oblikom stjecanja kompetencija – formalnim učenjem ili obrazovanjem (na primjer, kompetencije koje se stječu na sveučilištima). Takav sustav uključuje točno određene ustanove (ovlaštene), određene programe (odobrene), uključujući i odobreni sustav vrjednovanja i ocjenjivanja stečenih kompetencija pojedine osobe.

Ostale kompetencije pojedinac može stjecati u različitim prilikama, više ili manje organiziranima. Stjecanje nekih kompetencija moguće je ostvariti organiziranim aktivnostima, koje ne završava formalnim društveno prihvaćenim vrjednovanjem i ocjenjivanjem (neformalno učenje), dok neke kompetencije čak i potpuno neorganizirano, u svakodnevnim aktivnostima (informalno).

Potrebno je uočiti bitnu razliku formalnoga učenja od ostalih oblika učenja, a to je formalno odobreno i društveno prihvaćeno vrjednovanje i ocjenjivanje stečenih konkretnih kompetencija svakog pojedinca. Tim se postupkom, kao što je već istaknuto, stečene kompetencije nazivaju – *ishodima učenja*.

Ovdje naglašavamo da neformalno i informalno učenje nije potrebno pretvarati u formalne oblike učenja. Njihova se vrijednost upravo treba tražiti unutar njih samih. To su oblici koje je moguće brzo prilagođavati potrebama tržišta rada, potrebama pojedinca i društva u cjelini. Naravno, ukoliko je pojedincu važno formalno vrjednovanje stečenih kompetencija, tada je potrebno osigurati takve prikladne aktivnosti, bilo kod posebnih centara (na primjer, Nacionalni centar za vanjsko vrjednovanje obrazovanja) ili uobičajenih centara koji pružaju formalna obrazovanja (na primjer, škole, gimnazije, veleučilišta i sveučilišta).

Ilustracija 8: Formalno, neformalno i informalno učenje.

7. Kvaliteta ishoda učenja i kvalifikacije

Novo u odnosu na Polazne osnove HKO-a (nova definicija):

Osiguravanje kvalitete (*engl. Quality Assurance*) označava sustav i postupke koje primjenjuje neka ustanova s ciljem očuvanja dogovorenih standarda svojih proizvoda i usluga, te njihovoga stalnog unaprjeđenja.

Transparentnost kvalifikacija (*engl. Transparency of Qualifications*) označava vidljivost i razumljivost sadržaja kvalifikacija, što je polazna osnova za kvalitetu kvalifikacija.

Kvaliteta je jedno od osnovnih svojstava ishoda učenja, a time i cjelovite kvalifikacije, kojom se iskazuje pouzdanost svih onih drugih svojstava ishoda učenja, odnosno kvalifikacije (razine, obujma, profila).

Određivanje vrijednosti kvalitete i postupci za osiguravanje najviših vrijednosti kvalitete bit će posebno izvršeni u sljedećem periodu razvoja HKO-a, a ovdje iznosimo osnovne ideje.

Kvalitetu se može promatrati kroz dvije dimenzije – kroz osobnu i kroz institucijsku. Osobna se kvaliteta može prikazati postignutim ocjenama pojedinaca za iskazane ishode učenja, odnosno kvalifikaciju, a institucijska dimenzija kvalitete kroz pouzdanost institucije koja je izdala javnu ispravu o postignutoj razini, obujmu i profilu ishoda učenja, odnosno kvalifikaciji.

8. Sadržaj standarda kvalifikacije

Novo u odnosu na Polazne osnove HKO-a (nova definicija):

Standard zanimanja (*engl. Occupational Standard*) je popis svih poslova koje pojedinac obavlja i

popis kompetencija potrebnih za njihovo uspješno obavljanje.

Standard kvalifikacije (*engl. Qualification Standard*) označava sadržaj i strukturu određene kvalifikacije, a uključuje sve podatke koji su potrebni za određivanje razine, obujma i profila kvalifikacije, kao i podatke koji su potrebni za osiguravanje kvalitete standarda kvalifikacija.

Standard nekog zanimanja određuju poslodavci i predstavnici poslodavaca, a iskazuje se izrazima prikladnih referentnoj razini HKO-a. Standard zanimanja i standard kvalifikacije mora biti razumljiv i široj javnosti, a ne samo ekspertima.

Posebnim se dokumentom (HKO-P-S3-T3) uređuju Radne skupine za izradu standarda kvalifikacije, njihove aktivnosti i rezultati. Jedan od najvažnijih rezultata tih skupina su – prijedlozi standarda kvalifikacije. Ovdje iznosimo sadržaj standarda kvalifikacije (koji je naravno moguće podijeliti na osnovna svojstva: razina, obujam, profil i kvaliteta), kako slijedi:

0. Naziv i kôd standarda kvalifikacije (Trebaju uvesti značenje i postupak dodjeljivanja kôda, a sadrži ugrađenu informaciju o razini, profilu i klasi/obujmu kvalifikacije. Kôd treba biti stabilan pri upotrebi.);
1. Osnovna svojstva kvalifikacije:
 - 1.1. Naziv kvalifikacije;
 - 1.2. Razina kvalifikacije;
 - 1.3. Minimalni obujam kvalifikacije, ECTS/ECVET / (O/G);
 - 1.4. Klasa kvalifikacije (potpuna / djelomična);
2. Elementi kvalifikacije:
 - 2.1. Kompetencije i ishodi učenja (kratki popis ili opis kompetencija i ishoda učenja);
 - 2.2. Jedinični skupovi ishoda učenja (naziv; kôd; razina; obujam; kompetencije i ishodi učenja; uvjeti u kojima se stječu kompetencije; provjera i vrjednovanje (prihvatljivi oblici učenja i mogućnost vanjskog vrjednovanja, način ocjenjivanja); primjer provjere i vrjednovanja; vrsta jediničnih skupova, tj. da li navedeni jedinični skup pripada obveznom središnjem dijelu kvalifikacije, izbornom, nužna potpora kvalifikaciji ili pak dio ključnih kompetencija);
3. Elementi za osiguravanje kvalitete kvalifikacije:
 - 3.1. Uvjeti za pristupanje stjecanju kvalifikacije (ulazni uvjeti);
 - 3.2. Opravdanost uvođenja kvalifikacije (prikaz potreba i potražnje tržišta rada, pojedinca i društva za kvalifikacijom, uključujući potrebe nastavka obrazovanja);
 - 3.3. Uloga kvalifikacije (u odnosu na nastavak obrazovanja, tržište rada i drugo);
 - 3.4. Nadležne ustanove koje izdaju ispravu o stečenoj kvalifikaciji (na primjer, gimnazije, sveučilišta, veleučilišta i druge);
 - 3.5. Rok za stjecanje kvalifikacije, tj. do kada se mogu stjecati kvalifikacije;
 - 3.6. Potrebni resursi (procijeniti sve potrebne resurse za stjecanje kvalifikacije; navesti podatke i o resursima koje ulaže svaki pojedinac za stjecanje dotične kvalifikacije, tj. svoje vrijeme, prostor i novac; ne zaboraviti obiteljske resurse i druge fondove);
4. Elementi za osiguravanje kvalitete standarda kvalifikacije:
 - 4.1. Predlagatelji i nadnevak izrade prijedloga standarda kvalifikacije;
 - 4.2. Nadležna institucija za odobravanje standarda kvalifikacija i nadnevak prihvaćanja prijedloga.

9. Drugi dodatni pojmovi

Kurikulum (*engl. Curriculum*) označava niz planiranih postupaka s ciljem stjecanja kompetencija

pojedince, a u što su uključeni: ciljevi; ishodi učenja; sadržaj i metode rada; oblici učenja, vrjednovanje ishoda učenja, te sustav osiguravanja kvalitete.

Dostupnost obrazovanja (*engl. Educational Accessibility*) označava otvorenost pristupanja sustavu obrazovanja svim članovima društva pod jednakim i prihvatljivim uvjetima.

Fleksibilnost obrazovnog sustava (*engl. Flexibility of Education System*) označava prilagodljivost obrazovnog sustava na trenutačne osobne, društvene i profesionalne potrebe.

Prohodnost obrazovnog sustava (*engl. Progression of Education System*) označava horizontalnu (odnosi se na profil) i vertikalnu (odnosi se na razinu) mogućnost kretanja kroz obrazovni sustav, s ciljem stjecanja kompetencija, ishoda učenja i kvalifikacija.

Partnerstvo (*engl. Partnership*) je suradnički odnos dvaju ili više dionika kojim se postiže dodatna međusobna dobrobit, a temelji se na izgrađenome povjerenju i moralu.

Zapošljivost (*engl. Employability*) označava konkurentnost pojedinca na tržištu rada s obzirom na potrebne kompetencije u ostvarenju početnog zaposlenja, njegovog zadržavanja ili stjecanja novoga kada je to potrebno.

Dostupnost obrazovanja povećava se razvojem individualnoga pristupa poučavanju, raznolikošću obrazovne ponude te osiguravanjem financijske potpore polaznicima.

Fleksibilnost obrazovnog sustava postiže se omogućavanjem stjecanja istih kvalifikacija različitim putevima, prohodnošću, modularizacijom obrazovnih sadržaja i metoda učenja, te priznavanjem i vrjednovanjem neformalno i informalno stečenih kompetencija.

Prohodnost obrazovnog sustava povećava se uspostavljanjem vertikalnih i horizontalnih veza i mogućnosti kretanja kroz obrazovni sustav, izradom standarda zanimanja i standarda kvalifikacija, te modularizacijom obrazovnih sadržaja i metoda.

Partnerstvo uključuje jasne odgovornosti svakoga dionika. Dogovorena pravila u partnerstvu imaju izuzetnu važnost, a jasne informacije i otvorena komunikacija stvaraju povjerenje, bez čega partnerstvo nije moguće. Ističemo da je partnerstvo moguće samo na osnovi zajednički prihvaćenih vrijednosti i za to potrebnih kompetencija. Razvoj Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira nije moguć bez partnerskoga odnosa svih dionika.

Zapošljivost ne ovisi samo o stečenim kompetencijama pojedinca, već i o nizu drugih čimbenika: o ekonomskim, društvenim i drugim uvjetima unutar kojih se nalazi tržište rada.

10. Prilozi i druga literatura

10.1. Polazne osnove Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira.

10.2. European Qualifications Framework.

10.3. The framework for qualifications of the European Higher Education Area.